

Īdentĭtĭit un tóol fan d' Ōstfrĭaisen

"Sĭi hebbent tĕgen dĭi Dŭŭtsken spöolt", sĕ bĕep Johanna frau. Bĕep Johanna was 'n rĕecht Ōstfrĭiske fan Westerfĕn. Un dĭi Dŭŭtsken? Ach, d'r mĕint'de sĭi dĭi anner manskup fan 't ollenbörĝer gewest. Fööl Ōstfrĭaisen bĭlĭktĭikendent sŭk sŭlst nĕit as dŭŭstk un ök höör tóol is altĭd blöt fan Ōstfrĭisk of Ōstfrĭisk Tóol nöymt worden.

Histōrsk kuntekst

Dĭi wōrden 'Dŭŭtsk', 'Platdŭŭtsk' of 'Lĕĝdŭŭtsk'(de. 'Deutsch', 'Plattdeutsch' of 'Niederdeutsch'), bŭnt mit dĭi tĭd ferglĕken wal nĕej wōrden in 't Ōstfrĭisland. Dĭi histōrje wist us wōsō. Dō dĭi læst östfrĭisk fŭrst 1744 öwerlid't, gung 't Ōstfrĭisland an Prŭŭsen. 'T Ōstfrĭisland was in 't 18. joerhunnert 'n land fan fif tóolen: Ōstfrĭisk was dĭi tóol fan elker daĝ, Latĭn was dĭi tóol fan d' stŭdĕæerten, Frĭisk was dĭi tóol fan 'n minnerhaid. Lĕĝlandsk was in d' westen und Hōĝdŭŭtsk in d' östen dĭi brŭkelk sĝrifftóol.

Dĭi tóol fan dat nĕej prŭŭsk ferworen wur nóó 1744 Hōĝdŭŭtsk, man dit Hōĝdŭŭtsk is tĕgen 1800 in d' wester kuntrĕjen nĕit allerwĕgens bĭĝrĕpen worden. Fan of 1818 an äiskt'de dat hōnōwersk rĕĝĕæeren dat inbrenge fan dat hōĝdŭŭtsk prĕken in d' ref'rmæært karken, acht joer lóóter is ördert worden, dat dĭi karkbauken up Hōĝdŭŭtsk sĝrĕven worden mussent. Ērst mank 1850 un 1880 ferdwōn dat Lĕĝlandsk hĕilundal in 't Ōstfrĭisland. D'r mit set'tde sŭk dat Hōĝdŭŭtsk as allenerĝ sĝrifftóol in 't hĕil Ōstfrĭisland döör¹. Dĭi tóol fan elker daĝ blĕv dat Ōstfrĭisk.

Dĭi Ōstfrĭaisen bĭlĭktĭikendent sŭk bit nóó d' twĕied wĕerldōrlauĝ up 't ĕrst bĭ föörbild as 'Raiterlandjer' of 'Emder' un up 't twĕied as 'Frĭies' of 'Ōstfrĭies' man hĕil wies nōjt as 'Dŭŭtske'. Dĭi Ōstfrĭaisen bĭlĭktĭikendent dĭi hĕimtfedrĕven un al bĭwōner fan 'n docht lĭnje hōĝer dan Ollenbörĝ as 'dĭi Dŭŭtsken'. 1919 is 'Dat Hus sŭnner Lŭcht' fan dĭi bōren tōgen Emden F. Lottmann (1880-1918) publikæært worden. In dat bauk pröt'dent dĭi hōwdfĭĝöoken fan 'de Dŭŭtskers', wat dō wal as sĝelwōrd mĕint west het.

1936 sĝrĕv Tjebbe Wiesenmann dat bauk 'Hochdeutsch und Ostfriesisch', bit d'r hentau dat ĕrst umfangrĭk wĕitenskupelk unnersöyken². Tau dat wĕdrŭkken 1977 sĝrift dĭi ŭtgĕverĕj Schuster ŭt Læær: "Wiesenmann bĭtōnt wies 's móols 'n bĭtje tau fööl dĭi äigenstóonderĝkaid fan dat östfrĭisk Plat." Bōvendĕm is dat wĕdrŭkken fan Schuster umnöymt worden in 'Einführung in das ostfriesische Niederdeutsch'.

Tjebbe Wiesenmann het in sĭn bauk blöt fersöcht dĭi fersĝĕlen mank Hōĝdŭŭtsk un Ōstfrĭisk tau wĭsen.

¹ Marron Fort. Die Tradition des Niederländischen in Ostfriesland. <https://uol.de/einblicke/26/die-tradition-des-niederlaendischen-in-ostfriesland> (lĕest sĕin up d' 9. nōwember 2020)

² https://www.ostfriesischelandschaft.de/fileadmin/user_upload/BIBLIOTHEK/BLO/Wiesenmann.pdf (lĕest sĕin up d' 9. nōwember 2020)

Däi Òstfräisk Landskup sgrift d'r tau³:

"In 'Hochdeutsch und Ostfriesisch' wist sük Tjabe Wiesenhann as briljânt un gedürerġ pedagôġ. Häi bġript däi lġrpröblġmen fan sġn sġaulkinner un wäit disser tau lössen."

Dat bauk word't, ôk fan däi Òstfräisk Landskup, fan mġrerder räisen lövt. Düs is dat 'n róódsel, wôsô däi ütġeveräj Schuster üt Læær Tjabe Wiesenhann ferwit't, dat häi däi äigenstóónderġkaid tau fööl bġtönen dājt. Bövendġm sgrift däi ütġever in dat wġrdrükken sünner ennerwekker argümenten: "Dat Òstfräisk fersġġelt bol näit fan däi nördlġġsakersk nóóberstrġktóólen." Ôk dat umnöymen fan dat bauk is sünner ferkloren. 'T let't d'r nóó as of dat bauk gaud nauġ föör 'n wġrdrükken was, blöt däi äigenstóónderġkaid fan 't Òstfräisk sul 't näit wġsen un dat dürs näit mġr fan Òstfräisk häiten.

Dat Hôġdüütsk is bit in d' 1970er-joer, mit toołferbôden up d' last fan 't Òstfräisk, ferspred't worden⁴. Un mit dat ferspräiden fan 't Hôġdüütsk und dat ankennen fan 't Lġġdüütsk as strġktóól sġint 't, dat sük 'n grôt pârt fan d' Òstfräisen mit däi næj ġidentitāit aranzjæært het. 'T is blöt drei lġden ferlġden, dat bæep Johanna fan "däi Düütsken" prôt't het un däi as 'n fröem folk ankġken het. Fööl jueng Òstfräisen dġent fandóóġ sægen: "man wġ bünt do in Düütskland?!"

ġidentitāit un ankennen

'N pârt fan d' Òstfräisen föylt sük bit fandóóġ fors mit däi fräisk nóósjenóólitāit ferbunnen. Düs is fööer empeld joren 'n piksġild mit däi tekst: "Ich bin deutscher Staatsbürger - friesischer Nationalität" publik móókt. Däi stóótsbörġerskup word't düs fan dat wörd nóósjenóólitāit sġed't. Ror is dat dat engelsk fertóólen fan dat wörd stóótsbörġerskup in düütsk rājspassen un üt wġsen.



Abbildung 1: 'N piksġild düütsk stóótsbörġer mit fräisk nóósjenóólitāit.

³ https://www.ostfriesischelandschaft.de/fileadmin/user_upload/BIBLIOTHEK/BLO/Wiesenhann.pdf (läest säin up d' 9. nówember 2020)

⁴ Taz.de. „Mein“ und „dein“ auf Platt. <https://taz.de/Niederdeutsch-im-Kommen/!5287076/> (läest säin up d' 9. nówember 2020)

Föör dat wörd dē mē in 't Engelsk dat fertóolen 'citizenship' ferwachten, man dat engelsk fertóolen föör stóótsbörġerskup is hir 'nationality'. Diesser fertóolen is lóóterweġ ök in d' wördenbauken öwernömen worden. Man stóótsbörġerskup un nóósjenóólitäit of 'citizenship' un 'nationality' bünt föör 't wet fersġēlend wörden. In lân as Rusland of in d' Folksrepublik Kīnó word't bit fandóóeġ tóólelk mank stóótsbörġerskup un nóósjenóólitäit fersġēlen⁵ ⁶. Stóótsbörġerskup häit't hir dūs 'bī wekker stóót mē höören dājt', wor mē sīn stüren bītóólt. Nóósjenóólitäit kumt fan dat latīnsk 'natio' of un häit't rūġ wat as 'bī wekker folk mē höören dājt'⁷.

'N lütje pārt fan dat östfräisk bīfolken bīlīktäikent sük up 't êrst as Fräies. D'r bī dürt nōjt fergēten worden, dat 't Östfräisland, wō fööl minsken dat wal gissen dēent, 'n äingóól land is. Dat is 'n buent un mērfolderġ land. Öwer dāi joerhunnerten bünt fööl minsken inwannert. Enkeld föörbiller bünt:

- ġlōvensflüchters fan d' Lēġlān
- rūġweġ 50 000 häimtferdrēven fan Öster-Oirōpó
- Dāi boatpeople fan Fjetnam
- rūġweġ 700 Sinten in d' kuntrāġ fan Læær

Bī 't öröstfräisk bīfolken kan mē gissen, dat twei wäerldōrlaugen, dat äilend nóó d' wäerldōrlaugen un dat ferknūsen fan dat ferlēden d'r up of led't hebbent, dat fööl Östfräisen sük düütsk föylent. D'r bī kwam dan no dāi hōġdüütsk tóól nóó d' örlauġ, wor döör dāi Östfräisen sük ök fan d' tóól mit dāi Düütsken ferbunnen föyldent.

Dāi fróóeġ, of dāi Östfräisen nū Düütsken of Fräisen bünt, is mit dat in 't wārk kōmen fan dāi róómkuntrakt tau 't bīsġīrmen fan nóósjenóóel minnerhaiden up d' 1. fēbuwoi 1998 ütennelk ferklort. Dāi Fräisen, Dānsken, Sōrbsken, Sinten un Rōmó bünt mit disser kuntrakt as nóósjenóóel minnerhaiden ankent. Dat bīdüüd't, Düütskland het disser fæær in Düütskland häimsk folken as folken of nóósjenóóel minnerhaiden ankent. Un unnerwīst gift dat in 't Öst-Fräisland enkeld koppels dāi sük mit dāi róómkuntrakt identifikæærent.

⁵ Andreas Kappeler. Russische Geschichte.
<https://books.google.de/books?id=8iQXAAQAQBAJ&pg=PA13#v=onepage&q&f=false> (läest säin up d' 9. nōwember 2020)

⁶ Klemens Ludwig. Vielvölkerstaat China.
<https://books.google.de/books?id=uSIJ8CosHbMC&pg=PA13#v=onepage&q&f=false> (läest säin up d' 9. nōwember 2020)

⁷ <https://www.wortbedeutung.info/natio/> (läest säin up d' 9. nōwember 2020)

Däi Pertäj *Däi Fräisen* fersöcht däi bīlangen fan d' fräisk nóosjenóóel minnerhaid in 't Ōstfräisland tau ferfangen, dat *Friesische Forum* het dat bundsministerjem fan 't binnen tau 'n stellennēmen äiskt - un krēgen - un däi interfräisk *Group fan Auwerk* het sük mit aksjes föör d' fräisk īdentitāit inset't. Sāi hārent as föörbild dat ferwillkōmenssgild fan 't Land Lēgsaksen an d' lēglandsk-düütsk swet mit däi tekst 'Oost-Fryslond' öwerplakt. 2020 is däi Jungfräiske Mäinskup sticht't worden, mit dat duel däi tóólen Ōstfräisk un Sóóterfräisk tau bīhollen un üttaubāuen. Sāi stājt föör kultürāel sülstbīsġikken in.



Abbildung 2: Dat ferwillkōmenssgild fan 't Land Lēgsaksen an d' lēglandsk-düütsk swet

Tóól

Däi tóól däi in 't Ōstfräisland prōt't word't, word't fóóken mit wōrden as 'Platdüütsk' of 'Lēgdüütsk' bīnōymt. Up 't mäist wurrent disser wōrden fan däi lüü brükt, däi Högdüütsk as maudertóól hārent un kwamment sō in d' ferlōp fan d' tīd ök bī däi sō bīnōymt 'Platdüütsken' of 'Lēgdüütsken'. Man dat brūken fan disser tittels is wal fan rechts in d' kīv:

'N prōblēm is dat wōrd 'Platdüütsk' in dat siecht, dat et n'rmóól fan 'n tīd ofkumt, in däi däi tóól as plāt (äinfolderġ) tóól ankēken un wóónacht't wur. Dat ferachten fan däi tóól döör dat histōrsk mäinen fan dat wōrd 'Plat' häit't, dat dit fersmēten worden maut. Düs sġrīvent wī as Jungfräiske Mäinskup us d'r fan of.

Dat wōrd 'Lēgdüütsk' stājt up 'n wāitenskupek bōm un fersöcht 'n oert sibskup fan d' tóólen in Nōrddüütskland tau bīsġrīven. Wī as Fräisen rīgent dat as kīvbaudel in, um dat us örtóól Fräisk un näit Düütsk is.

Däi östfräisk singer Stefan em Huisken föörmelæært dat up sīn wefstē folġends⁸:

"Föör mī is niks d'r um bī, dō däi up 't rebāit fan d' lēgdüütsk tóólunnerhollen je häiel aktīf un lūkelk Ōstfräisen hör strēktóól franger 'Ōstfräisk Tóól' nōymt – un d'r bī āl kloer fersġēlen fan fräisk un lēgdüütsk bī d' sīd läegent, je am äen sülst bī mennerġ fersīt ferkērt föörstellens wekken (nóómelk: däi tóól is 'fräisk')? Sāi föylent sük mēr as Fräisen dan as Saksen, un dūs is disser nóóm ök 'n ütdrük fan lēvt īdentitāit."

Stefan em Huisken bīsġrift hir man blōt dat bīlīktāiken fan däi tóól, man inhollerġ is däi Ōstfräisk Tóól näit um līk mit dat Lēgdüütsk.

⁸ Stefan em Huisken. Plattdeutsch, Niederdeutsch, Sassisck, Oostfreeske Taal – Ja was denn nun? <https://emhuisken.de/wordpress/2017/09/plattdeutsch-ja-was-denn-nun/> (läest sāin up d' 9. nōwember 2020)

Tēgenstemmen, dāi wāsen, dat dat Fräisk, bit up dāi Sóóterfräisk strēktóól, in 't häiel Ōstfräisland ferdwōnen is, ferdekkent dat dāi situóósje 'n anner is:

Dat ferdwānen fan dat Fräisk lōk sük ōwern 'n lâng tīd tau un fun sīn äen up stēen as Stēsdōrp in 't 18. joerhunnert un up Wangerōğ in 't joer 1930 of in Fóórel 1950, wor no up 't langst sğier Fräisk prōt't worden is. Man dāi tóól is nōjt häilundal ferdwōnen.

Fandóóeğ blift us 'n sōrd miskert tóól mit 'n grōt fräisk pārt un 'n grōt mērfolderğkaid fan lūden, dāi in 't Lēğdüütsk failent. Mē kan fan rechtens fan 'n fermiskern fan twei tóólen prōten.

'T let't sük dūs ġīn äen fan d' fräisk tóól bīpóólen, man 'n fērer brūken in 'n miskert föorm. Dat kan mē in dat bīlīktāiken fan us tóól in d' ōrsprungelk nóm sāin. Dūs prōt't dāi oel Ōstfräisk nōjt fan 'Platdüütsk' of līk, man bīnōymt sīn tóól 'Ōstfräisk' of 'Ōstfräisk Tóól'. 'N bīlīktāiken, dāi in us māinen ōk in d' düütsk tóól brūkt worden sal. Man dat sal dāi wāitenskup nāit recht wēsen, dāi Lēğdüütsk un Fräisk sğier fan nanner ofsgütten wil. 'N bīlīktāiken 'Ōstfräisk' of 'Ōstfräisk Tóól', wō dāi tóól dat sūlst brūken dājt, is dāi wāitenskup as dat tau let't tēgen. Blōt mien wāitenskoppers kennent dat kóótegorīsææren fan Fräisk-Lēğdüütsk, wor dies tóól fan rechtens bīhōören dājt.